

Anna Barkovová

Osm hlav šílenství

Poezie, próza, deníky
a korespondence
ruské lágrové básnířky

PROSTOR

EDICE
stred
•

Anna Barkovová

Osm hlav šílenství

*Poezie, próza, deníky a korespondence
ruské lágrové básnířky*

přeložili Radka Rubilina a Jakub Šedivý

PROSTOR | PRAHA | 2015

© PROSTOR, 2015
Selection and epilogue © Radka Rubilina, 2015
Translation © Radka Rubilina, Jakub Šedivý, 2015

ISBN 978-80-7260-313-8

Knihu finančně podpořilo
Ministerstvo kultury České republiky.

Published with the support of the Institute
for Literary Translation, Russia

AD VERBUM

V baráku

*Nespím. Bouře vichry hnána
vypráví o dávné, neznámé době,
o pestrých stanech Tamerlána
tam, v stepích... A ohně, a ohně.*

*Být zas mongolskou carevnou
v hlubinách stovek let,
své milé i své nepřátele
za koňským chvostem pouláčet!*

*Pomstou divoškou bych omráčila
tebe, dobytý světe,
hostinu bych pak vystrojila,
hostinu barbarskou pro poražené.*

*A pak, během jedné bitvy,
když ze světa nezbyla než seč,
ve chvíli neodvratné prohry
nalehla bych na svůj meč.*

*Řekněte sami, co já s tím,
že žena jsem a básník?
Jen vhlížím jak vlk tesklivý
do hloubky dob tak dávných.*

*Pálí mě lačnost nenadálá,
hořím touhou divoškou,
a stany, ohně Tamerlána
jsou daleko, tak daleko.*

[1938]

„TRÍDNÍ BOJ ZESILUJU...“
(sociálně kritické básně a próza)

Třídni boj zesiluju,
tovární komín opěvuju:
B-b-bu-bu-bu.
Dávno žiju v bludu,
stále čekat budu:
U-u-u!
Ženy měli, děti,
už nemají nic na světě.
Bože, o zázrak žádám,
člověka oživ v těch kravách.
Jidáši

věčná

sláva!

[1931]

Prosáklý krví a žlučí
život náš nedobrým se stal,
nenasytná srdce vlčí
nám chmurný osud věnoval.
Zuby i nehty se perem,
vraždíme vlastní matku i otce,
my po bližním nehážem kamenem,
my rovnou mu prostřelíme srdce.
Co? O tomhle že se nemluví?
V tom případě, milý můj,
všeobjímající veselí
podej mi na tácu jako chléb a sůl.

[1928]

Hladoví

1. Patka chleba

Schovala jsem v chlívku ve slámě
pro děti poslední patku chleba.
Táněčka ani už nepískne,
Andrjucha hlavinku nezvedá.
Ukryla jsem ji dobře, od domu dál,
dál od mého Gleba,
ten mizera toho ažaž spořádal
z posledního pudu chleba.
Nadarmo neslídí po truhlicích,
lačnýma očima jídlo si hledá.
Proboha! Ztratil se ze světnice!
Co když ho najde? Sežere dětem chleba?
Chlívěk! Ten mizera! Slámu rozhrabal!
Tak hostiny se ti zachtělo?!
Z posledních sil žena hladová
muže po temeni řala sekerou.

2. Appetit

Přivádí je kuplířka Bída,
plna smutku na mě hledí,
i mě občas hrůza jímá,
jaký že to mám apetit.
Hltám ten žalostný hladový křik,
čisté duše si vychutnávám
jak kdysi vzácná vína v sklepeních.
Dívenek něžných si dopřávám,
i ony se však rychle učí,
líčka si malují a pudrují,
na promenádě pak drze čučí

a čím dál víc si dovolí.
Občas, pravda, věc se nevydaří,
když dívence příliš vadí tyhle hrátky,
jednou má nejmilejší milenka hladová
hlavu hned po tom strčila do oprátky.
Tvůj pohled, děvče, je plný zahanbení,
mě oblomit však nelze ani zkrotit...
Sám sobě se občas divím,
jaký že to mám apetit.

3. Droboučká dívenka

Droboučká dívenka s ručkama prokřehlýma,
s očima plnýma slz po mostě se blíží,
lidé ji obcházejí zleva i zprava,
klanějí se přitom kostelnímu kříži.
Prochází kolem kdosi kolébavě,
k drobečku sklonil se, něco mu šušká,
pak prsty třaslavými laskavě
dotkl se malého ouška.
Slitoval se onen muž na mostě
nad holčičkou hlady stále tišší.
Můžem si oddechnout. Není to tak zlé,
dokud se klaníme ještě kostelnímu kříži. [1921]

Poprava

Důkladně zvážili mé hříchy,
rozsudek vynesli: Ke zdi.
Mé oči dál vesele svítí,
jenom rty zchladly a zbledly.

Kulka vyslaná rukou přesnou
zaryla se mi do čela.
To máš za to, že ses klamně
jak příští hvězda viděla.

A pevné sevření mých rtů
rozrazil úder dalších ran.
To že ses smála hlupákům.
Hloupý je přece požehnán.

Výbuchem všechno potemnělo,
rozpad srdce nelze zastavit.
To máš za to, že jsi směla
svou lásku v básně přetavit.

[1921]

Už vrší se mohyla z kamení,
polykej, země, mrtvého boha,
dvounohých vší schopných myšlení
pohřební píseň byla strohá.

Modlili jsme se předpisově,
i ruce spínali podle liturgie,

sláva bohu, co skončil v hrobě,
tomu, co žije, postavte nové kříže.

Hrdinům věčná sláva!
Bůh skončil, skončil v zapomnění,
vždyť nad námi podle práva
žádného troufalce už není.

Každému rovnoměrně, stejně.
Pas se, stádo, od nyníjška.
Dobytku s hubou u země věčně
nač byla by hloubka anebo výška? [1927-1928]

Ve dne podobni jsou prachu
a v noci tiší jako myši.
Ostražitě naslouchají vzdechům,
které v domě slyší.

Na schodech... Bože! Kdo je to?
Ke komu? K nám? Teď zvoní...
Ze srdce jedno velké klepeto,
v něm třaslavě měkké svědomí.

Pak vzpomínají každý den:
snad není to za to, že v pátek
s jedním dost podezřelým, já blázen,
vodku jsem pil a jedl karbanátek!

Ráno vstanou. Kruhy pod očima.
Den však strach s nocí odehnal.
Zpívají o zemi, kde se tak volně dýchá,
o naší zemi veliké... a tak dál. [1954]

Září hvězdy tam v nebeské dáli?
Pozvednout tlamu už mi nejde.
A to mě dřív člověkem nazývali

a tvrdili, že člověk - to zní hrdě.
Na tisíce poém znělo ve mně,
těmahle prackama jsem však nemoh psát.
Já už jsem jak to zvíře němý,
mé jméno mi z hlavy vítr vyvál snad.
Možná že začnu i věřit znenadání:
hle - můj huňatý, zvířecí Bůh.
Kdysi mi přece přísně zakázali
pozvedat zraky své k nebesům.
Co zbylo v nás z člověka,
přebilo tupé stádo lidské,
sám ze sebe vyhnán jsem navěky
nelítostně, nekompromisně.
A pak dokonce z lidské kůže
voděvzdorné boty šili.
A v nebi? Tam se to taky může?
Pozvednout tlamu nemám už síly.

[1932]

Mámivá lyrika, milostné písně
nás nepřezijí ani zdaleka.
My jen bublinky plovoucí jsme
na hladině zvířených vod života.

Co dělat? Zbytečně tesknit?
Svědčit, že marně jsme úpěli?
Prostě jsme se jen vynořili, praskli,
a beze stopy navždy zmizeli.

[1931]

V ďábelské liturgii,
v pekelném kruhu,
tebe poslední, ubohou,
ochraňuju.

Všechno je temnější,
oslepl svět.
Toť můj chléb vezdejší,
to je můj chléb.

Krajíc žebráku je drahý
jak matce jméno dítěte.
Nepřítel chodí znenadání,
ukradne ho, a ještě se zasměje.

Mírná, nehezká a milá,
nad strží křehký most,
krví jsi proudící v mých žilách,
na zemi poslední hvězdný host.

Jizvy, hřbet přeražený,
mezek udřený.
Jen ty jsi moje přesvědčení,
uvěř mi!

V ďábelské liturgii,
v pekelném kruhu,
tebe poslední, ubohou,
ochraňuju.

[1930]

Moc pozdě je, lyrické vlny!
Přišel čas loučení s písněmi.
Slastně i bolestně ještě tu šumí,
ten příboj se nese však z ozvěny.
Každým večerem horší než zrána
odpověď tuším na palčivé otázky.
Ty, živote můj, skico zpřetrhaná
velkého díla - vyhasni!

[1931]

Ocelový muž

I

V září roku 1922 jsem svému dobrému známému, největšímu vědci naší epochy, neznámému stejně jako velikému, inženýru elektrotechniky a chemie, jemuž se mohl rovnat jen Einstein, řekla:

„Definitivně jsem se rozhodla. Udělejte mi ocelového muže. Zřetelně vidím, že moje mizerná povaha a moje nikoli prvotřídní vzezření jsou neodstranitelnou překážkou pro románek s opravdovým, živým reprezentantem druhého pohlaví. Ti, kteří by mě mohli milovat, se mi dokonce ani nelíbí, a ti, do kterých se zamiluju, mi oplácejí naprostou lhostejností nebo své odmítnutí odůvodňují ‚nedostatkem duchovní jednoty‘, ‚rozdílem v názorech a smýšlení‘ a ani za nic nechtějí poznat lásku mimo program a kategorie. Psychologie se mi zprotivila. Opakuji vám: udělejte mi ocelového muže.“

Malinkatý stařeček s obrovským čelem a k němu skromně a zbaběle přilepenou zbývající drobounkou částí obličeje pozvedl hlavu od výkresů a já jsem uviděla nevýrazné modré oči s dírkami černých zornic, podle všeho velmi hlubokými, vyvrtanými čímsi úzkým, a nápadnou zakřivenou vrásku přetínající čelo nad obočím a kořenem nosu v místě, kam se zjevně přilepila nešťastná, naježená a ubohá otrokyne tyranského čela - spodní část obličeje.

„Zprvė to nebude ocelový muž. Bude složen z mnoha fyzických a chemických prvků; zadruhé, vy jste použila slovo ‚živý‘, co ale znamená? To slovo označuje pokozku, formu celé te věci. Ale kde je jiná věc nazývaná slovem ‚živý‘ – ‚duše‘? Buďte opatrná při výběru slov. Zapamatujte si: existují pouze reakce na vnější podrazdenı, pouze jevy prostorove, slysitelne, viditelne, hmatatelne. Všechno ostatní jsou výmysly z prehistorie. Psychologie neexistuje. Vy, sentimentální dcera otrocké éry, která přišla na svět opozdene, to nechápete. Ať žije soustava ‚organických pohybů‘, o kterou usilujeme my.“

„No právě že organických. Ale ocelový muž, kterého pro mě ve své laboratoři prichystate, je něco mechanického.“

A sklopila jsem oči před otrávenými lancetami inzenyrovych černých zornic.

„Něco mechanického!“ vykřikuje ten ignorant a mrká. „Vím, jaké tiché, lunou ozarene, po kvetnach vonící mystické oblasti ve vás asociuje slovo ‚organický‘, kterému nerozumíte. Organické – to je pro vás to, co není mechanické, co je tedy psychicke, panpsychicke a nakonec božské.“

„Tak dobré. Neodvazuju se s vámi přıt, tím spíš, že sama vás prosím o pomoc. Ale stejne mi řekněte: ocelový muž bude... No, cítit, prožívat jako opravdoví živí lidé, milovat, poznávat...“

„Zkonstruuji ho co nejdokonaleji. Obdarım ho všemi organickými pohyby vyjadrujıcımi takzvane ‚emoce‘: lásku, nenávist, strach, něhu a tak dále.“

„A co rozumove schopnosti, intelektuální stránka?“

„Bude umět číst, mluvit různými jazyky; vybavím ho názory, jakými si budete přát. Zkrátka váš muž bude něco daleko dokonalejšího než všichni lidé narození běžným způsobem. Už jen tím, že mu dám do vínku stoprocentní odolnost. Namísto řídké, zkažené, pasivní lidské krve naliju do cév vašeho muže elektrický proud o síle schopné zničit celé malé městečko. Ocel a elektřina. Jemně a dokonale uspořádaná elektrická stanice uvnitř a elastická syntéza mnou objevených deseti nejnovějších, nejjednodušších prvků na povrchu - to bude váš budoucí muž.“

„No tohle! Žádná krev, žádné trávení, nic takového? To je úžasné. A přitom to může vyvolat podezření: člověk, který nikdy nic nejí. Opravdu nezkusíte zdokonalit svůj způsob výroby těchto lidí... těchto strojů?“

„To je nadmíru vylepšená metoda. Vězte: budoucnost patří lidem s elektrickou stanicí místo nevábne hroudy masa, které se říká srdce.“

„Lidem! To nejsou lidé - jde o stroje, jsou to přece stroje. Copak to nevidíte, vy bláznivý podivíne?“

„Jsou to organismy nejvyšší hodnoty. Je to poslední stupeň kultury, jsou to naši nástupci. Kdybych vlastnil materiální prostředky, všechny nezbytné preparáty, přístroje a zařízení, vyrobil bych tisíc takových organismů, přiměl bych je dobýt svět, naučil bych je vytvářet sobě podobné a sebe bych zabil. Moje poslání, řečeno feudálním jazykem, bylo splněno.“

„Promiňte, omlouvám se. A co revoluce? Ve svém

vědeckém šílenství jste zapomněl na proletariát. Čemu se budou věnovat vaše stroje v budoucnosti?“

„Proletariát je hrobník buržoazie a ocelový muž bude hrobníkem starého lidstva z masa a kostí. Proletariát razí cestu tomuhle elektřinou prostoupenému, nesmrtelnému organismu zbavenému třídních, národnostních a rasových znaků.“

Následující slova nebyla, o tom jsem přesvědčena, řečena, ale na mém bubínku vyškrobána odpornými zornicemi staříka.

„Proč se se svými ‚hrůzami‘ a ‚odporem‘ obracíte na mne? Potřebujete stroj lásky? Vyrobím vám ho. Samotná tahle skutečnost prozrazuje, že se ‚živí‘ lidé mění v mrzutý, nešťastný, nemobilní a neekonomický archaismus. K věci. Jakými názory a činnostmi mám vybavit vašeho muže?“

„Ať má umělecké sklony, ale ať nejsou ani trochu literární. Nechci, aby stroj triumfoval tam, kde jsem já, živý člověk, utrpěla porážku. Ať je například hercem. Jestlipak ho dokážete vybavit potřebnou soustavou pohybů?“

„To je jednoduchá soustava. Po přijetí řečových projevů partnera bude zvedat ruce, naříkat, bít se v prsa a padat na kolena... Bude slavným hercem. A dál?“

„Pokud jde o názory... Nechtěla bych muže, který má stejné názory jako já. To je nezajímavé. Ale nesnáším lidi, kteří den co den tvrdí to samé a říkají tomu neochvějnost světového názoru. Nešlo by zařídit, aby měl ocelový muž celou škálu názorů od jasně materialistických až po sentimentálně liberální? Vyřad'te jenom ekonomický materialismus

a komunismus. To by bylo pro stroj příliš mnoho počestnosti.“

„Všechno zařídím. Budete vašeho muže spouštět podle svého přání a nálady.“

„Spouštět... Ale jak? Často? Každý den, každou hodinu, nebo...?“

„Je možné ho nastavit na několik let, ale když říkáte, že máte ráda rozmanitost, tak si ho tedy nastavte na den, na dva, na týden. Ukážu vám na čele místo, které bude třeba odpovídajícím způsobem stisknout.“

„A co láska? Je to delikátní otázka, ale ta nejdůležitější. Koneckonců je to všechno nepřírozené. ‚Nastavovat‘, ‚stisknout místo na čele‘, všechny ty mechanické kejkle...“

„No, lásku je možné také nastavit. Polibkem na ústa podráždíte energii proudící...“

„Děkuji, nechci. Takhle si ho usmyslí spustit kdejaká ztřeštěná ženská, ale aby mi zahýbal stroj, promiňte mi ten výraz, s tím nesouhlasím.“

„Garantuji vám u vašeho budoucího muže naprostou věrnost, půjde o složitý mechanismus. Ústrojí rtů uvedete do chodu jenom tlakem na určitý bod pravého ramene. Po využití dané soustavy pohybů ukončíte práci opět stiskem určitého bodu na zátylku.“

„Ano. To je teda pěkná motanice. Budu se to muset nabířovat jako násobilku.“

„Pokud jde o ‚nepřírozenost‘, tak vám radím, abyste nezapomínala, že většina ‚živých‘ mužů se pomocí polibků nespouští o nic hůř než vámi opovrhovaný stroj. Ale skladbu všech pohybů, které

spadají do této soustavy, mi rače vyličít podrobně a písemně. Já jsem vědec, starý mládenec, znám to všechno pouze v hrubých rysech, ale vaše psychika a nadšení, jak se zdá, dosáhly v tomto ohledu vrcholu.“

„Hm, třebaže mi není příliš příjemné psát o takových věcech, vynasnažím se...“

„Možná budete chtít vidět samotný proces výroby?“

„Ne. Ne, vím, že bude ocelový, a

... to mi stačí.“

„A bude brzy hotový?“

„Za měsíc. Ale počkejte ještě. Co zevnějšek?“

„Ach ano! Vysoká postava, šedivější vlasy, malinko nesouměrný nos nahoru, takový, jakému se říká vzrušující, a bezpodmínečně cvikr.“

„Dobře.“

II

Přesně za měsíc jsem se po moskevských ulicích už neprocházela sama. Šla jsem zavěšená do ocelového muže.

Dílo to bylo velkolepé, až mě jímal děs. Vedle mě kráčel svižným, vítězným krokem namyšlený, silný a sebejistý krásný muž. Smála se na mě naprosto živá, zářící ústa; slyšela jsem sytý hlas a cítila, jak tady, vedle mě, intenzivně, pravidelně a mohutně bije elektrické srdce mého muže. Veškerou svou

sentimentálnost, která se mi zprotivila, všechny mesianistické tužby jak osobní, tak sociální, všechen intelektuální liberalismus, všechny nesmělé pokusy o předvídavost, které se kdovíproč u nás říká proctví, jsem promítla do stroje, jenž byl vyroben podle mých instrukcí.

Teď jsem s požitkem poslouchala klidný, pannačný hlas svého ocelového muže.

„Moje drahá, umělec může žít jen s hluboko skrytou vírou v převahu umění nad životem. My všichni jakoby čerpáme ze života, jenže pak část vytrvale pohlcuje celek. Umění stojí nad životem už proto, že předvídá působení sil, které se v životě ještě neprodraly z inertní spící potence. Futurismus je umění-řemeslo - cosi hluboce nepřirozeného, odporujícího logice světové tvorby.“

Stiskla jsem ruku svého milovaného hloupého stroje a ucítila jsem tlukot elektrického tepu.

„Miláčku, to je sofisma pohanského kněze. Náboženství je mrtvé, ale tvoje instinkty duchovního tě pobízejí k hledání Absolutna. Z umělecké tvorby, kam dodnes nepronikl skalpel exaktních věd, si vytváříš boha. Proč futuristy tak zuřivě nenávidíš? Zničili teologii umění a jeho techniku učinili srozumitelnou. Nauč se techniku a i ty se staneš umělcem.“

„Proč říkáš to, co si nemyslíš? Umělec, to je přece především pronikavě jasný intelekt a koncentrovaná emoce. V jeho výtvorech zůstávají stopy prvního i druhého. Tím umělecké dílo vystupuje z řady čistě technických předmětů. A co je stroj bez dělníka, letadlo bez letce? Umělecký duch potlačený materií

nyní pochopil, v čem jeho závislost na ní spočívá. Království ducha je v budoucnu. A proletářská revoluce je vskutku nadějí i utrpením celého světa - navzdory přání jejích vůdců povede ke vzkříšení mrtvých, k vítězství vznešené, peskované Psyché, Sofie, Duše.“

Za cvikrem mého ocelového muže se blýskaly elektrické jiskřičky. Naštěstí není sklo vodivé, a tak jsem s poněkud drzým úšklebkem, dokonce i na ženu, odrazila jeho názory.

Soužití se strojem obdarovaným těmi nejdojemnějšími a nejsmělejšími iluzemi živých tvorů znamenalo pro mou zkaženou cynickou uštěpačnost úžasné hody. Objektím tohoto krasavce-stroje, které způsobovalo zavraždit a bylo prodchnuté takzvanými ‚emocemi‘ něhy, vášně, nadšení, se zbytky mých principů rozdrobily na jemný prach, takže jsem občas pochybovala:

„Je to vůbec stroj? Nenapálil mě ten starej bídák?“

Ale stačilo mírné zatlačení na sotva hmatatelný výstupek na zátylku a „emoce“ lásky ustaly. Stroj odpočíval. Tlukot elektrického srdce se zpomaloval. Básníci prehistorických dob by nad mým mužem donekonečna afektovaně vzdychali:

„Slastné milostné vysílení ho ovanulo svými chladnými křídly.“

A v danou chvíli, rozveselená dostatkem své předvídatosti, jsem se s veselou něhou dotkla rukou jeho čela a zmáčkla intelektuální bod v požadovaném směru.

Ocelový muž se na mě usmál, zmlkl, nahlédl do

výlohy, kolem které jsme procházeli, pevněji a něžněji sevřel můj loket a promluvil tónem ženami rozmazleného, unaveného, ale pořád silného a lačného inteligentního bonvivána, lhostejného k „začátkům a koncům“. Mechanismus fungoval.

„Moje milá, je to tak, že se někdy rozhlédneš kolem, uvidíš slunce, sníh, mrazem ruměné tváře žen, zaslechněš nějaký nakráplý valčík v kavárně a pomyslíš si: tohle je život, věčný a nepomijivý. Všechno ostatní je hloupost. Všechno ostatní pochází od ďábla. Souhlasíš? Co? Ha, ha, ha. Ty jsi dočista hloupoučká, pedantická dívenka, pleteš mi hlavu gymnazijní filozofií a bolševickou rigorózností. Ale vždyť i ti tví komunisté jsou především lidé, inteligentní, milí, kteří si rádi užívají.“

Zmateně jsem se zastavila, spálená polibkem svého rozdováděného ocelového muže.

„Ty ses zbláznil. Dívají se na nás. A pak, jsi ne-logický. Teď, chvilku před svými posledními slovy, jsi vykřikoval o Psyché utrápené materií a o tom, že proletářská revoluce povede k jejímu vzkříšení...“

„To jsem říkal? Podivínko. Zkrátka jsem tě parodoval. To byl vtip.“

Okamžitě jsem se rozčílila a vylekaný stroj ihned provedl celou škálu organických pohybů vyjadřujících lítost. Díval se mi do očí, nesměle a prosebně mi svíral ruku, ospravedlňoval se smířlivým hlasem, ujišťoval mě, že všechno se mi patrně jen zdálo.

Iluze životnosti mě až děsila. V té chvíli jsem si usilovně přála, aby se tkáň mého ocelového muže, napuštěná jakousi směsí, stala vodivou a já se ubezpečila, že v žilách tohoto sebevědomého, vysokého,

silného, krásného a šedivějšího stroje skutečně namísto krve koluje elektrický proud o síle schopné zničit celé město.

Ale ovládla jsem se. Došli jsme k divadlu, kde můj muž pracoval. Začalo představení. Lidé zběsile tleskali, vyvolávali ho, přistupovali ke mně, prohlíželi si mě od hlavy k patě, chrlili na mě výkřiky obdivu, povykovali nadšením, vřískali zvědavostí.

„Váš muž se úplně vydává. To je ohromující, vždyť on nakonec umře na scéně!“

„Jak jste se s vaším mužem seznámili?“

„Váš muž je tak krásný!“

„Váš muž má hlas jako housle od Stradivariho.“

„Má duši, duši! Tu starou, velikou a čistou duši ruského herce!“ vzrušeně zdůrazňovala ta věta.

„A kde jste se s vaším mužem seznámili?“

„Se svým mužem jsem se seznámila v okamžiku, kdy se zrodil v laboratoři jednoho moskevského chemika a elektrotechnika, svého tatínka.“

Nepochopili mě. Potom jsem slyšela, jak si má slova sdělovali jako důvěrné tajemství, jako pikantní anekdotu. Pohoršení nad mým cynismem neznalo konce.

Čas běžel; já se však z obyčejné lidské zkostnatělosti nemohla smířit s tím, že můj muž je stroj. Můj přítel i učitel, inženýr, mi při našich setkáních dával znát ponižující opovržení s nádechem lítosti. Skutečně se ke mně choval tak, jak bych se já chovala ke zbitému, kňučícímu psovi.

„Opravdu nemůžete postihnout ten jednoduchý axiom, že žádné mimoprostorové jevy nazývané ‚duše‘, ‚psychika‘, ‚prožitek‘ neexistují? Vy

je nepozorujete. Váš muž vám poskytuje všechno, co potřebujete, dokonce víc, než vám může dát váš ‚živý člověk‘. Mého mechanického syna zásoba elektrické energie ochrání před ‚únavou‘, ‚úpadkem ducha‘, ‚depresí‘ i ostatními nesmysly, které vyvolává slabá, řídká krev a rozšiřující se, opotřebovávající se žok masa - srdce.“

„To všechno je pravda, ale vědomí, že je celý z oceli, ničí veškerou rodinnou idylu, nemluvě už o vyšších sférách mé duše. Nemůžu se smířit s tím, že svou domnělou životností tenhle stroj balamutí všechny, i sama sebe...“

„Jakou životností? Sama jste přece chtěla, abych ho vybavil organickými řečovými projevy, jaké byly vlastní lidem staré epochy. Samozřejmě že jeho hlasivky produkují slova jako ‚duše‘, ‚Sofie‘, ‚Apolón‘, ‚Kristus‘, ‚Dionýsos‘, ‚světový duch‘, tedy slova vymyšlená vykořisťovateli.“

„Poslouchejte. Je mi prostě protivné, když vidím, jak pije vámi vynalezené elektrické víno, kterému jste ještě v rozporu se všemi zákony lidské gastroonomie přidal vůni vína portského. To je naprosté šílenství. Chápete? Já se zblázním, zešílím. Ano, jsem živý člověk, a ne čertovo kvítko. Nechci být svědkem pošlapávání podstaty.“

„Vraťte mi ocelového muže a vezměte si živého hlupáka. Ve své laboratoři z něho budu mít větší užitek než vy ve své ložnici.“

„Táhněte k čertu. Však já vás znám. Jste schopen umořit dokonce i stroj.“

Ó, s jakým potěšením bych utrhla tu ubohou, k čelu přilepenou spodní část vědcova obličeje...!

III

Proč bych se vlastně měla cítit nešťastná? Ženská otázka, materiální stránka lásky, pohlavní problém lámou hřbet ženám našeho přechodného období, ale v mém případě se vyřešily s mechanickou - synonymum - zázračnou lehkostí. Děti jsem se svým ocelovým mužem mít nemohla - nakonec bych měla blahořečit vynalezenému způsobu čisté, elegantní produkce jako té nejjemnější intimní zkušenosti lidské rasy.

A poezie naší vášně si ani v nejmenším nezadala s Písní písní, ne nadarmo jsem se tři dny v kuse namáhala se sestavováním podrobného seznamu soustavy vrozených pohybů, které vyjadřují emoci-lásku.

Zimní večery, kdy zuřila vánice, i jarní prudké bouřky obdařovaly ženu a stroj obzvláště trýznivou, nezrotnou a opojnou vášní. To je naprosto pochopitelné. V zimě se chceme zahřát a bouřka nás nabíjí bouřlivou energií bořící slabé hradby těla.

Obvykle jsem přistupovala k ocelovému muži tak, že jsem ho objímala pravou rukou, levou jsem mu skotačivým kočičím pohybem pokládala na pravé rameno a pak jsem „spouštěla zařízení rtů“, řečeno termíny starého inženýra.

Můj muž se proměňoval. S rozpálenou tváří mne pevně svíral nádhernými silnými pažemi. Elektrický proud v jeho žilách začínal pulzovat s desetinásobnou silou. Srdce pracovalo děsivě a usilovně, opájejíc se hromadící se elektrickou energií a rozesílajíc ji po celém těle „zachváceném láskou“. A mé nešťastné, neurotické opotřebované srdce rozervávala

vášeň a strach. Co když se najednou tenhle vysoce organizovaný mechanismus přemírou činnosti pokazí? Zabije mě prvním elektrickým výbojem deroucím se na povrch.

„Ale“ - přemýšlela jsem - „kdo ví? Kdybych stejné metody ve vhodný okamžik uplatnila na muže z masa a krve, možná bych dosáhla stejně velkolepých výsledků.“

Nicméně jsem docházela k závěru, že objetí živých bytostí mají do objetí elektrické stanice daleko.

Ocelový muž šeptal:

„Miluju tě, miluju tě, má milá, zachmuřená holčičko. Nikomu tě nedám, neopustím tě.“

„Proč mě miluješ? Jsem strašně tvrdohlavá, strašně zlá. Tyhle vlastnosti nevyváží bohužel ani krása. Vypadám jako čert.“

„Ano, proč tě miluju? Pro tvůj rozum velkolepého zvířátka, nelogický, egoistický, žensky smyslný. Miluju tě proto, že chceš stůj co stůj vyskočit z ženy a nemůžeš. Jsi nicotná, líná, snažíš se být intelektem, ale zůstáváš živlem stejně nesrozumitelným, jako je nesrozumitelné a záhadné zvíře...“

„Teď poslouchej, proč tě miluju já. Jsi báječně vybavený stroj se zárukou na celý můj život. Když budu chtít, můžu tě někomu odkázat. Uvede tě do chodu polibky, abys projevil něhu, a dotekem ruky nádherného zvířátka spustí tvé názory.“

„Přestaň miláčku, drahoušku. Proč mě tolik zlobíš, tak nevkusně, nudně a hloupě? Takovými neobratnými, prosím promiň, banálními žerty!“

„No jo, už nebudu. Máš pravdu, je to ošklivé. Ty mě tedy neopustíš? Nikdy?“

„Jsem starý, prošedivělý člověk. Pamatuješ:

Ach, jak na sklonku našich let
milujeme něžněji a pověřivěji...
Jen sviť, sviť světlo na rozloučenou
lásce poslední, červánkům večerním.“

„Jsem stařík a nevěra je přepychem mládí.“

Přesto mě tahle sentimentální ocelová skříň po-
dráždila.

Nejoddanějším, nejněžnějším hlasem jsem zavr-
kala:

„Ano drahý, ty mi nebudeš nevěrný, pokud ti
ovšem hloupou náhodou nějaká dáma, když tě bude
líbat, nepoloží ručku na pravé rameno.“

„Proč to říkáš? Miluju, když mi tvá ruka spočívá
na rameni, skutečně však jakákoli žena může udělat
to samé...“

„Jakákoli. Jakákoli. Ať hodiny natáhne kdokoli,
jdou pořád stejně.“

Takové popichování mého ocelového muže zne-
pokojovalo a zlobilo. Vážně žádal, aby takovéhle žer-
ty ustaly, a rozčiloval se, dokud jsem lehkým tlakem
na jeho zátylek nepřerušila proud lásky a nespustila
jeho rozumový aparát.

Hra mě přitahovala i zneklidňovala. Na jedné
straně mě chatrné morální cítění bezzubým šepo-
tem káralo za porušení přírodních zákonů. Byla
jsem připravena hledat v trestním zákoníku para-
grafy, podle nichž jsou zvrácené pohlavní vztahy se
strojem trestné; na druhé straně jsem denně dostá-
vala koňskou dávku jistoty, že můj ocelový muž je

ten nejoprávněnější, nejkutečnější člověk se všemi reakcemi člověku vlastními, se všemi lidskými zájmy a sklony.

„Ale vždyť nic necítí,“ křičela jsem sama na sebe, „nemyslí, nemá duši, je to jenom mechanika, jenom elektřina, to jenom nevodivá pružná vnější tkáň je tak příjemně a rozkošně lidsky nabarvena.“

Před mýma očima poskakovala grimasa inženýra s ohromným čelem:

„Duše. Co je to podle tebe duše? Něco prchavého, mimoprostorového, Descartova slabost nebo malé dítě, které odnáší anděl na ikoně zobrazující nanebevzetí Panny Marie. Vaše duše, vaše psychika je pouze pohyb. Jak dokážeš svoji i cizí životnost?“

„Mě ale nikdo nespouští: nevyvolává ani lásku, ani ideologii.“

„Láska, ideologie, už jenom tím, že používáš takhle slova, tu skořápku bez jádra, dokazuješ, že tě spustili velmi dávno, ještě ve škole, ještě v rodném domě, a teď tvůj jazyk automaticky opakuje slovní formulace a tvůj mozek se vysiluje neúspěšnou snahou reagovat na neexistující rozčlenění. Buší do něj den co den opakovaná a sluchovými nervy přenášená slova: ‚duch, ideologie‘. Z tvého mozku se stala pod úderu těchto mimoprostorových bičů kaše.“

Byla jsem nucena práci prokletého vědce čaroděje ocenit. Mého ocelového muže bylo možné kompletně uvést do chodu jednou provždy. Já jsem však nepodstoupila riziko dát stroji neohrazenou svobodu. Vždyť taková svoboda by jistě vedla k nevěře, nesouladu názorů, rodinným scénám, protože ocelovému muži byly vlastní všechny lidské chyby a slabosti.

Mohl si říct: jsem člověk a nic lidského mi není cizí.

IV

Z divadla jsme se vrátili v jednu v noci. V ten památný tragický večer dosáhlo geniální převtělování mého muže závratné výšky. Na svém křesle v parteru jsem jasně pocítila a pochopila, že takhle se dál žít nedá, že se s triumfem tohoto stroje nemůžu smířit. Proto jsem se rozhodla stroj zničit. Šílená myšlenka se ve strachu a zlosti pohybovala obrovskými nelogickými skoky.

„Tohle si nemůže dovolit, to tenhle prokletý elektrocelový aparát nesmí. Obdarovává svět opojením z umění a mě posilující opojností vášně plněji, silněji a čistěji, než obdarovávají lidé. Nechci ztratit poslední zbytky víry v lidskou řídkou krev a snad ani v nemluvně odnášené andělem. Musím, ať to stojí, co to stojí, přesvědčit stroj, že je strojem.“

A bylo to zvláštní: zdálo se mi, že neobvyklý smutek a nebývalá něžnost a pronikavý chlad trýznivé předtuchy se mi rázem zařízly v podobě vrásek do tváře a srdce. Rozetnutí příliš velké lásky nebo příliš velké nenávisti pokaždé přidává léta.

A muž, který celý planul něhou, radostí nebo prostě elektřinou, se mě zeptal:

„Proč se se mnou nikdy nenapiješ z jedné láhve? Prosím, dnes neodmítej. Naliju nám.“

Elektrické víno zářilo žlutorudou ponurou hrozbou ztročeného slunce. Stařík inženýr mě

ubezpečoval, že víno je neškodné i pro ubohá stvoření s psychikou a špinavou tekutinou nazývanou krví, ale až doteď jsem ho z principu nepila: nikdy nepožívej strojní olej.

Dnes jsem se odhodlala. Přitukla jsem si s mužem a nikoli bez utajovaného strachu jsem do sebe naráz hodila skleničku.

Opojení? Ne. Nevím, jak bych to pojmenovala. Spíše projasnění, dovedení zřetelného vědomí ad absurdum.

Ocelový muž si unaveně lehl na pohovku. Ubohá elektrická stanice, jakou ti zasadím ránu!

Žertem, ve chvílích nebývalé něžnosti, jsem mu říkala ocelový muž a on se nezlobil. Byl přesvědčen, že epiteton se vztahuje na jeho duševní sílu: vytrvalost, rozhodnost, neoblomnost a věrnost.

„Proč někdy ve tvé lásce ke mně pozoruju jakousi beznaděj, jako bys nevěřila ani mně, ani sobě, ani naší vášni? Ty něco skrýváš, a nemůžeš to skrýt.“

„Dost možná, že nevěřím ani nám oběma, ani lásce. A možná mám strach, že tě ztratím.“

„Zbytečně. To je už poslední láska, úsměv na rozloučenou, na můj smutný sklonek života. To já musím mít strach z tvé obratnosti, moje nohy jsou příliš staré, abych utekl, a ruce příliš slabé, abych zpřetrhal řetězy.“

„Ano, máš pravdu. Jsem tvá první, poslední a jediná láska.“

Rty mého muže roztáhl potměšilý, škádlivý úsměv, opravdový úsměv, úsměv živého, lehkomyšlného člověka.

„Chronologicky nejsem samozřejmě první, jsem

pouze poslední. Ale jako taková jsem první i poslední, jediná láska.“

„Taky chronologicky první.“

„Ať je teda po tvém a basta.“

„Řekni mi něco jiného. Chronologie bylo prozatím dost. Jsi šťastný?“

„Jsem šťastný, jak je možné být šťastný na sklonku let, než přijde stáří. Nyní jsem na samém vrcholu štěstí. V žilách jako bych neměl krev, ale elektřinu, banálně řečeno.“

„Tohle banální vyjádření je velmi blízko pravdě.“

„Opravdu? Tím lépe pro mě i... pro tebe.“

Nicméně jsem se polekala, že nebezpečná něžnost ke stroji překazí můj úmysl vrátit ho mezi věci, jak se stalo už několikrát předtím. Ale z lidské slabosti jsem bezpodmínečně chtěla začít hádkou, najít záminku, něčeho se chytit. Oznamit zkrátka, upřímně a otevřeně - měl bys vědět, že jsi stroj - jsem nemohla. Jenom v záchvatu zaslepeného vzteku bych vmetla tuhle urážku do tváře ocelového muže. A teď jsem se zamotávala: vyříkávala jsem si to se strojem, jako bych si to vyříkávala s člověkem. Snažila jsem se způsobit mu bolest, urazit ho, rozčítit.

Letmo jsem se dotkla bolavého místa.

„Tak co, má milá elektrická baterie...“

„Milá přítelkyně.“

„Jsem tady, má drahá skříňko.“

„To je hloupé.“

„Pust', prosím.“

Ach, jak je pevný
stisk tvé ocelové pravice.

„Víš, všechno je dobré v malých porcích. Ty mi chceš zkazit dnešní večer.“

Ach ano... „dnešní večer“. Konečně jsem pochopila nevysslovenou hanebnou příčinu mého rozezlení „dnešního večera“. Tam, kde se mi vysmívali, stroj sklídlil zbožňování. Nebylo by špatné vybit tuhle chodící elektřinu uprostřed emocemi opájeného davu, nebylo by špatné touhle ocelovou konstrukcí rozbít křehké slabé hlavy, které dávno přišly o své vlastní vášně a vlastní myšlenky. Idioti se nechápavě dívají na stroj sestavený podle nich a vykřikují: „Ó, to jsou nervy! To je síla! To je hraní!“ Ano, nešťastní hlupáčci, je to síla, když dokonce i stroj hraje s větším talentem, miluje silněji, než milujete a hrajete vy, prodchnutí opovržením k vlastní podstatě. Vždyť vy máte v žilách jenom řídkou, srážející se krev a jenom chatrný, opotřebovaný měch v hrudi.

„O čem tak dlouho přemýšlíš? Zapomeň na všechno, dívej se na mě.“

Jak neuvěřitelně se tu poslední noc lásky měnily mé nálady patrně vlivem elektrické opilosti! Rozhodla jsem se nebezpečné něžnosti podvolit a v nejvyšším bodě ji zničit. Když to nezvládnou, zůstanu celý život zamilovanou otrokyní stroje. Člověk utrží poslední potupnou porážku.

Jsem v právu? Jak dokážu svou a cizí „životnost“? Daroval mi všechno, co může láska darovat. Každý by mě považoval za blázna, kdybych veřejně prohlásila: „Tenhle člověk je stroj.“

Ubohé, divoké žalostné vášně Danteho a Beatrice, Laury a Petrarkey, Romea a Julie. Vaše chvalozpěvy

jsou uvězněny v klávesách mechanické opice a váš tajný slastný šepot se snáší ze rtů nabarvených zlověstným teplem elektřiny.

„Poslyš. Slib mi, že vezmeš vážně všechno, co ti řeknu, a že všemu uvěříš.“

„Proč? To není třeba.“

Po tomhle bezděčném výkřiku – prosbě o milost – jsem sebou trhla. V očích stvoření, kterému jsem už nedávala žádné jméno, jsem si přečetla bázlivost a lidský úlek nad nehorázností a nevysvětlitelností.

„Někdy se to musíš dozvědět. Nemůžu to dál odkládat. Dej mi své slovo.“

Dokonce natáhl před sebe ruce:

„Otče můj, je-li možné, ať mne mine tento kalich.“

Tohle silné mechanické cosi teď stálo a snažilo se schoulit, aby nebylo rozdrceno.

„Slibuju, že uvěřím všemu, co mi řekneš.“

„Tak věz, že jsi stroj. Jsi stroj-člověk a stvořil tě ve své laboratoři stařík-inženýr, který nás navštěvuje.“

„To nemůže být pravda. Ty ses zbláznila! Ty žertuješ. Mýlíš se.“

V posledních dvou slovech byla poslední jiskřička naděje i naprostá, strašlivá jistota. Stroj se přesvědčil, že je stroj. Byl by šťastný, kdyby se ukázalo, že jsem se skutečně zbláznila.

„Nezbláznila jsem se ani se nemýlím. Jsi stroj s kostrou z nějaké slitiny. Jsi složen z oceli, elektřiny, nejrůznějších bílkovin, kyselin a ostatních látek, které nejsem schopna vyjmenovat, protože se v chemii nevyznám. Ale nemáš proč si zoufat. Inženýr tvrdí, že nejdokonalejší jsou ti lidé, které vyrobil

podle svého vynálezu. Jim patří budoucnost. Vždyť žádný duch neexistuje, to jsou hlouposti. Hlavní je pohyb. A tvoje pohyby jsou harmonické a účelnější než pohyby běžných lidí.“

Všimli jste si veškeré nesmyslnosti tirády následující po první ráně? Náhle, už se nepamatuju, kolikáté „náhle“ to tu noc bylo, jsem pochopila, že se dopouštím hanebně hrozného, necivilizovaného a neodpustitelného zločinu. Vyslovila jsem slova: „Jsi stroj“ - a hned jsem o nich zapochybovala. Vždyť já nic nevím, nic přece nevím.

Díval se na mě dřívějším, láskou naplněným pohledem. No, myslete si, že jsem nána, jak je libo. Ale já v očích automatu viděla nejskutečnější lásku. I když to zní nemožně, obludně, a co je nejhorší - směšně.

Začal být neobyčejně klidný. Asi tak deset vteřin stál a díval se na mě, potom těžkou, mechanickou chůzí zamířil ke dveřím. Jeho pohyby pozbyly nenucenou elastickou pružnost. Stroj se vrátil ke své podstatě. V té chvíli jsem se skutečně pomátla. Vrhla jsem se za ním téměř nevědomky, chvějící se rukou jsem k sobě otočila jeho hlavu a stiskla na čele bod intelektu s přáním odvést myšlenky automatu jinam.

Usmál se, stiskl mi ruku a odešel.

Zpoza dveří jsem uslyšela jeho hlas, smutně veselý a pevný:

„Přístroj je rozbitý.“

V

Několik dní můj ocelový muž nevycházel ze své pracovny. Co tam dělal? Opatrně jsem chodila kolem dveří. Copak jsem mohla vědět, co může provést vzbouřivší se, kontroly zbavený stroj? Setrvačnick rozdrolí člověka, promění ho v mleté maso, ani nestačíš mrknout. A nemohla jsem zapomenout na zmatené, příliš lidské koktání, s jakým můj ocelový muž přijal mou ránu.

Zmocnil se mě zářivý prázdný klid; rázem jsem od svého života odřízla vášeň i osudový vliv stroje. Věděla jsem, že mi to neprojde jen tak, že ta nejintimnější blízkost s elektrickou stanicí v podobě překrásného zamilovaného člověka převrátila celý můj svět jednou provždy. Zároveň jsem si nemilosrdně palčivě uvědomovala, že v budoucnu by mě to zahubilo. Vůbec jsem nepředvídala, ani v nejmenší míře mě nenapadlo to, k čemu mělo dojít.

Jednou mezi ránem a nocí jsem vyskočila s návalem bušení srdce. Vědomí důležité hodiny, která už končí, mě vyhnalo z postele. Vrhla jsem se do pokoje ocelového muže. Nezavřené dveře a prázdný, jasně osvětlený pokoj. Na psacím stole velká obálka s velkými písmeny „Mé ženě“ upoutala moje zoufale bušící srdce.

„Má drahá!

Odcházím, abych se zabil. Našel jsem způsob, jak zničit tohle prokleté umělé tělo, svoje ‚já‘. Opravdu jenom to svoje ‚já‘?

Odejdu daleko. Nechci společně se mnou zahubit

silným elektrickým výbojem stovky lidí - s vaším masem, nervy a kostmi.

Nejsem až tak nechápavý. Všechno se vrací na své místo do nevyčerpatelného mateřského lůna kosmické energie.

Říkám: ‚Miloval jsem, vnímal jsem, byl jsem zcela oduševnělou bytostí, navzdory tomu, kdo mě na zakázku vyrobil ve své laboratoři.‘ Jak se stal takový zázrak? Vím jak. Teď vidím a trpce a chmurně oceňuji svou půlroční minulost slepého mrtvého stroje. Ne. Tak to není. Byl jsem mrtvý první měsíc, dva, byl jsem strojem podřízeným tvé kruté, umíněné a usouzené ruce. Trápila ses, když jsi inertní elektrocelový přístroj uváděla do pohybu. Chtěla jsi, aniž by sis to sama přiznala, oživit stroj. A dosáhla jsi cíle. Láska je silnější než smrt, silnější než železná, mrtvá zarputilost strojů. Ožil jsem pro lásku a pro tvorbu. Prožíval jsem pro mě nepochopitelný strach a odpor, když jsi mne ve své krutosti, aniž bys měla tušení o zázraku, který jsi způsobila, nazývala strojem. Teď jsem to pochopil. Člověk ve mně se nejasně pamatoval na svůj původ.

Nemůžu zůstat vedle tebe. Já sám cítím tu lehkou, pružnou a pevnou kovovou kostru, která je ve mně, svoje elektrické srdce, a je mi strašlivě. Ale to není to hlavní. Hlavní je tvůj odpor! A bez tvé lásky nechci a nemůžu žít.

Stařík se mýlil. Jeho stroje s ‚jednotnou soustavou organických pohybů‘ nedobudou svět. První zkroušeně odchází a přepouští místo člověku. Během těchhle tří dnů byly chvíle, kdy jsem podléhal neúměrné, nadlidské hrdosti.